

**“YENİ TÜRK EDEBİYATI” KAYNAĞI OLARAK
TARİH ve TARİHİ ELEŞTİRİ**

Muharrem DAYANÇ *

ÖZET

Sosyal bilimlerde disiplinler arasında kurulacak bağların yapılan çalışmaların bilimsel niteliklerine ciddi anlamda katkı sağlayacağı açıktır. Bu nedenle “tarih” ve “tarihsel eleştiri yöntemi” her edebiyat araştırmacısının ilk baş vuracağı alanların başında gelir. Bu gerçekten hareketle biz, bu yazıda, tarihin, zaman zaman edebiyat için bir “malzeme” ve “ilham kaynağı”; edebî eserlerin de tarih için “vesika” değeri taşıdığı gerçeğini/durumunu örneklerle ele almaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Yeni Türk Edebiyatı, Tarih, Tarihsel Eleştiri, Türk Edebiyatı Tarihi

**AS A SOURCE OF NEW TURKISH LITERATURE
HISTORY AND HISTORICAL CRITICISM**

ABSTRACT

Interdisciplinary connections in social sciences contribute to the scientific qualifications of the studies. Therefore, “history” and “method of historical studies” are the initial fields for every literature researchers. In this article, we tried to bring up history as a supply and source of inspiration for literature. Moreover, we wanted to expose the literary works as important documents for history discipline.

---

* Yrd. Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mdayanc@ogu.edu.tr

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Key Words: Literature, New Turkish Literature, History, Historical Criticism, History of Turkish Literature.

Giriş

Tanzimat Fermanı sonrası oluşan tarihî, siyasî ve kültürel hareketliliğin etkisiyle 1860'lı yıllarda İstanbul'da ve özellikle aydınların ikamet ettiği konaklarda; roman/hikâye, tiyatro ve makale gibi Avrupa menşeli türlerin Türk edebiyatında yavaş yavaş kendilerine yer bulmalarıyla filizlenen; Sadullah Paşa, Akif Paşa, Ahmet Cevdet Paşa ve İbrahim Şinasi Efendi gibi aydınların öncülüğünde; divan geleneğinin karşısına halk edebiyat ve kültürünün çıkarılmasıyla oluşmaya başlamış ve bütün bunlarla birlikte temel ilhâmını Batı ve özellikle Fransız edebiyatçı ve filozoflarından almış bir edebiyat dönemi olan "Yeni Türk Edebiyatı", etkisini bugüne kadar devam ettiren en son ve en büyük edebiyat sürecidir. Bu edebiyat sürecinde başlangıç tarihi 1964'lere¹ kadar çıktığı halde kendisini en az yenileyen ve bu alanın araştırmacıları tarafından kendisine en az rağbet edilen bahis "edebî araştırma yöntemi" leridir.

Edebî metot ve eleştiri bahsindeki yeterince gelişip olgunlaşamama problemine, bir de edebiyatın diğer sosyal bilimlerle olan iletişim eksikliği eklenince ortaya günümüzün sosyal bilimlerdeki önemli meselelerinden birisi olan "sıgırlık ve yöntemsizlik" çıkmaktadır. Bu "sıgırlık"ı aşmanın yolu edebiyatın; tarih, sosyoloji, coğrafya, psikoloji, felsefe ve antropoloji gibi diğer sosyal bilimlerden; "yöntemsizlik"i bertaraf etmenin yolu da değişik edebiyat yöntem ve eleştirilerinden yararlanmaktan geçer. Tam da bu noktada edebiyatın en önemli yan dallarından birisi olan "tarih" ile; topluma dönük eleştiri yöntemlerinden birisi olan "tarihî eleştiri"nin yolları kesişmektedir. Tarih; çok kısa ve yalın bir ifadeyle; olayların belli bir zemine ve zamana oturması ve meydana gelen hadiselerin subjektif görüşlerden sıyrılarak kayda geçilip belli bir zaman aralığından değerlendirilmesi olup; tarihsel eleştiri

¹ Bilge Ercilasun, "Eleştiri 1860-1923", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Cilt: 3, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 287-326.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

de bir edebî eseri içinde doğduğu tarihî şartları göz önünde bulundurarak incelemek demektir. Dolayısıyla üzerinden belli bir zaman geçmiş herhangi bir edebî eseri doğru ve objektif olarak inceleyip anlayabilmek için mutlaka eserin yazıldığı zamanı, dönemin tarihî olay ve şahsiyetleri ile fikrî hayatını incelemek gerekir. Burada, bir edebiyat eleştirisinde “tarih”in sadece yardımcı bir unsur olduğu ve bir edebî eserin doğru ve tam değerlendirilmesinde ikincil/yardımcı fonksiyonunda bulunduğu gerçeğini gözden kaçırmamak gerekir.

Tarih ve Tarihi Eleştiri

“Toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan; bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyetleri, kendi iç sorunlarını inceleyen bir bilim”² olan tarih, sosyal bilimlerde edebiyatla en fazla iç içe olanıdır. Sözlü edebiyat dönemlerinden başlamak üzere hemen hemen bütün edebî metinler edebiyatın ilgi alanına girdiği gibi tarihin de ilgi alanına girer. Aradaki en önemli fark, her iki disiplinin eserlere kendi bakış açılarıyla yaklaşmalarıdır.³

² TDK Türkçe Sözlük, Cilt: 2, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 1419.

³ “Edebiyat tarihinin gayesi edebî tendiki aydınlatmaktır” diyen Ömer Faruk Akün; “Edebiyat tarihi” ile “edebî tenkit”i üç maddede şöyle karşılaştırır: “1.) Edebiyat tarihinin, üzerinde durmakla kendisini mükellef kabul ettiği eser günümüzün değil, şu veya bu zaman mesafesinden geçmişe ait olan, geçmişte meydana gelmiş bulunandır; edebiyat tenkidinde ise eser daha çok günümüzünküdür. 2.) Edebiyat tarihçisi kendisini, eseri meydana geldiği devrin, hitap ettiği ortamın şartları içinde değerlendirmek, onu içinde doğduğu içtimâî ve tarihî zemine göre düşünmek gibi bir yükümlülük altında hissediyor; edebiyat tenkitçisi ise, kendisini bu gibi mecburiyetlerle bağlı saymaksızın eserin sırf estetik formuna bakabiliyor, tarihî gerçeğe uysun uymasın, olmasını istediği, görmeyi arzuladığı şekilde ona bir yorum katabiliyor. 3.) Edebiyat tarihçisi, tenkidçiye nispetle daha disiplinli, daha mecburiyetleri olan insandır; bir münekkid, rahatlıkla Fuzûlî’nin Leylâ ve Mecnûn’u ile Shakespeare’in Romeo ve Juliet’i arasında münasebetler, benzerlikler kurabilir.” (Bilgi için bkz: Ömer Faruk Akün, “Bir Edebiyat Tarihi Yazmak Mümkün müdür?”, *Dergâh*, Sayı: 1, Mart 1990, s. 13.)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009

Temeldeki bu ortak paydayla birlikte, tarihle edebiyatın ele aldıkları konuları ve bunlara yaklaşımlarını göz önünde bulundurduğumuzda görürüz ki “tarihçilerin mevzuu mazidedir.” “Öyle bir mazi ki onun yalnız bir takım emare ve kalıntıları kalmıştır; bu emareler veya bu yıkıntılar sayesinde, o mazi hakkında yeniden bir fikir inşa edilir. Bizim mevzuumuz(edebiyat) da mazi olmakla beraber, ortadan kalkmış bir mazi değildir; edebiyat, aynı zamanda hem mazi, hem hâldir.” “Tarihçi umumi vakıalara ehemmiyet verir ve fertlerle, esas itibariyle, pek az meşgul olur; fertler ancak bir takım grupları temsil veya bir takım hareketleri tadil eyledikleri nisbette tarihçiyi alâkadar eder; halbuki biz (edebiyatçılar) ilk önce fertlerde dururuz; zira ihsas, ihtiras, zevk, güzellik, ferdî şeylerdir.” Tarihçilerin genel olaylar arasında aradıkları farklılıkları, edebiyatçılar fertler arasında ararlar; yani edebiyatçılar “orijinaliteleri, münferit, emsalsiz ve ölçüsüz hadiseleri” tarif etmek isterler. Bütün bunlarla birlikte edebî metni “tarih vesikalarından ayıran fark, bizde bedî ve hissî bir takım aksülameller⁴ vücuda getirmek hassasına malik olmasıdır.”⁵ Tarihle edebiyatın ilgi alanlarını çok genel bakışla ifade etmek gerekirse, tarih sadece geçmişle, edebiyat hem geçmiş hem de “şimdi” ile ilgilenir; tarih geneldir veya tüm bireyleri ilgilendiren konularla, edebiyat ise daha çok özelle ve ferdi olanla meşgul olur; tarih daha çok genel hadiselerdeki, edebiyat ise bireyler arasındaki farklılıklara eğilir; son olarak da tarihçi için sadece bir vesika olarak nesnel bir anlam

⁴ “Sanatkâr, yaşanan tarihin içindeki edebî özün; tarihçi ise yazılan tarihteki ilmi değer taşıyan malzemenin peşindedir. Tarihçi –resmî kaygılar taşımakla beraber- olayı olduğu gibi vermeye çalışırken, sanatkâr, olayı ‘çekirdek’ olarak kullanır, elinde bir çok harp belgesi olsa bile, onları özel bir kurgunun yapı taşları olarak görür, öyle kullanır. Sanatkâr, tarihe ‘masal katan adam’dır. Masal için içine girince, tarihçinin ‘gerçek’inin yerini, sanatkârın ‘gerçeğimsi’si alır. Tarihin tespit ettiği gerçeklerde, geride kalan gözü yaşlı annenin, hasretle endişeyle bekleyen sevgilinin, yetim kalan bir yavrunun silik bir silüeti bulunsa bile, onda asıl görünen toplumun portresidir.” Saadettin Yıldız, “‘Harp Edebiyatı’ Kavramı ve Edebiyatımızda Çanakkale Muharebeleri”, *Çanakkale Zaferinin 83. Yıldönümü Panel Bildirileri*, Eskişehir 1998, s. 43-44.

⁵ Gustave Lanson, *İlimlerde Usul Edebiyat Tarihi*, çev. Yusuf Şerif, Remzi Kitabevi, İstanbul 1937, s. 7.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

taşıyan metin, edebiyatçı için, içinde bedî ve hissî aksülamellerin bulunduğu bir edebî üründür.⁶

Olaylar, şahıslar, mekân, zaman, anlatım teknikleri, üslûp ve dil bugüne ne kadar uzak ve bu günden ne kadar farklı olursa olsun edebî eser, metin olarak önümüzdedir. Bu durum, edebiyat araştırmacılarının, tarih araştırmacıları ile karşılaştırıldığında çok önemli bir avantajdır.

Giriş mahiyetindeki bu bilgilerden sonra, günümüz edebiyat araştırmacılarının edebî metin incelemelerinde en önemli yardımcı unsurları hâline gelen “edebiyat eleştiri yöntemleri” üzerinde de ana hatlarıyla durmak isteriz. Edebî esere yaklaşımları bakımından “edebiyat eleştiri yöntemleri”ni temelde dörde ayırabiliriz:

- Sanatçıya dönük eleştiri: *Biyografik eleştiri, psikanalist eleştiri vb.*

- Okura dönük eleştiri: *Alımlama estetiği, izlenimci eleştiri, feminist eleştiri vb.*

- Esere dönük eleştiri: *Yeni eleştiri, yapısal eleştiri, arketipçi eleştiri vb.*

- Dış dünyaya ve topluma dönük eleştiri: *Tarihsel eleştiri, sosyolojik eleştiri, marksist eleştiri vb.*⁷

Tarihsel eleştiri, “dış dünyaya ve topluma dönük eleştiri” yöntemlerinden birisidir. Bu yöntemde; “okurun, geçmiş yüzyıllarda yazılmış bir eseri anlayabilmesi, tadına varabilmesi ve değerlendirebilmesi için, eserin yazıldığı çağdaki koşullar, inançlar, dünya görüşü, sanat anlayışı ve gelenekleri hakkında bilgi sahibi olması gerekir.”⁸ Bunlar gerçekleşmeden bir okurun geçmişte

⁶ Bu konuda daha geniş ve bütüncül bilgi için bkz: Léon-E Halkın, *Tarih Tenkidinin Unsurları*, Çev. Bahaeddin Yediyıldız, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, 156 s.

⁷ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz: Muharrem Dayanç, “Yeni Türk Edebiyatında Edebiyat Eleştirisi Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme”, *Araştırmalar İnsan Bilimleri Araştırmaları*, Sayı: 18, Isparta 2007, s. 69-117.

⁸ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, Cem Yayınevi, İstanbul 1994, s. 70.

yazılmış bir eseri anlayabilmesi hemen hemen mümkün değildir. Bu bahsettiğimiz koşulları okuyucuya sağlayacak olan elbette edebiyat tarihçileri ve araştırmacılarıdır. Mesela; Divan edebiyatını “doğru ve eksiksiz” anlayabilmek için bu edebiyatın hüküm sürdüğü zaman dilimindeki tarihi hadiseleri, edebiyat anlayışlarını, düşünce akımlarını ve özellikle tasavvufu, sosyal hayatı, dili, mazmun dünyasını, İran ve Arap edebiyatlarını vb. bilmek gerekir. “Tanzimat sonrası Türk edebiyatı”nı “doğru ve eksiksiz” anlayabilmek için de; Batı ve özellikle Fransız edebiyatı ile Fransız filozoflarını, bu dönemde yavaş yavaş öne çıkan halk edebiyatı ve kültürünü, yeni edebî türlerle birlikte değişen şekil ve muhteva özelliklerini, bir krizin eşiğine gelen sosyal ve kültürel hayatı, yenileşen ve tedricen Batı dillerinin etkisine giren Türkçe’yi vb. bilmek gerekir. Bütün bunlar, bu edebiyat dönemlerini bütün yönleriyle anlamamıza yardım edecek “olmazsa olmaz” koşullardır. Bunların dışında herhangi bir edebiyat eserini anlamada karşımıza çıkacak eserin edebî yönüyle ilgili güçlükler bahsimizin dışındadır.

Tarihsel eleştiri, edebî metnin herşeyden önce bugüne “doğru ve yanlışsız” olarak aktarılmasını hedeflediği için bütün edebiyat araştırmalarında ilk ve vazgeçilmesi mümkün olmayan bir yöntemdir. Çünkü edebiyat alanında yapılacak bir bilimsel çalışmada en önemli ilk şart edebî metnin “doğru ve yanlışsız” olarak ortaya konmasıdır. Bu olmadan bilimsel bir çalışmaya başlanamaz. Bir edebî eseri “doğru ve yanlışsız” olarak ortaya koymak için; birkaç nüshası olan bir edebî metni kendi içinde karşılaştırarak ana ve tam metne ulaşmak, metnin zamanını doğru tespit etmek, eserin diline bütün yönleriyle nüfuz ederek yazarın hayatını ve eserdeki yerini ve etkisini ortaya çıkarmak, hangi sanat geleneğinden esinlenerek ortaya çıktığını belirledikten sonra eserin bütün yönleriyle devrindeki yerini şekil, muhteva, amaç, hayal dünyası vb. yönleriyle tam olarak anlamak, dönemin dünya görüşünü ve eserin bu görüşle olan ilgisini iyi değerlendirmek gerekir.⁹

⁹ Daha geniş bilgi için bkz: Ömer Faruk Akün, “Bir Edebiyat Tarihi Yazmak Mümkün müdür?”, *Dergâh*, Sayı: 1, Mart 1990, s. 12-13 ve 18-19.; Moran, *a.g.e.*; s. 70-73.; Lanson, *a.g.e.*; s. 25-30.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Edebî Malzeme ve İlham Kaynağı Olarak Tarih

Tarih, bir çok edebî eserde edebiyatın ana zeminini oluşturan ve bu sanat dalına kaynaklık edip ilham veren bir sosyal bilim alanı olarak karşımıza çıkar. Toplum hayatında derin izler bırakan büyük tarihî hadiseler, şahsiyetler, değişim ve dönüşümler; hastalıklar, yangınlar, depremler vb. tüm sanatçılar gibi edebiyatçıları da derinden etkiler. Toplumlar, yaşadıkları zor dönemlerde, geçmişin güzel günlerine dönerek içinde buldukları umutsuzluk duygusundan ve karamsarlıktan kurtulmak isterler. Dolayısıyla bu ve bunlar gibi bütün hadiselerde “tarih” edebiyatın bir malzemesi hâline gelir.¹⁰ Biz, tarihin edebiyata “malzeme teşkil etme ve ilham verme”sini üç madde hâlinde ele alacağız:

a) Bireysel ve Tarihi Hadiseler

Diğer sosyal bilimlerin merkezinde olduğu gibi “tarih”in merkezinde de insan vardır. İnsanların bir araya gelmesinden oluşan “toplum”un ana çekirdiğini de yine bu düşünen ve düşündüklerini kâğıda dökabilen varlık oluşturur. Dolayısıyla bütün savaşlar, salgın veya bulaşıcı hastalıklar¹¹, depremler¹², yangınlar¹³, isyanlar¹⁴... birinci derecede insanı ilgilendirdiği için, tarihi de ilgilendirir. Bu ilgilendirme, sadece vuku bulan hadiselerin oluş za-

¹⁰ Zaman zaman edebî eserler de tarih bilimine ciddi anlamda katkı sağlarlar. Bu konuda bilgi için bkz: Mehmet Yavuz Erler, “Tarihi Perspektiften Edebiyata Bakış”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 1/1, Sonbahar 2007, s. 102-113.

¹¹ Andrew Nikiforuk, *Mağşerin Dördüncü Atlısı Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi*, Çev. Selahattin Erkanlı, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, 286 s.; Hikmet Özdemir, *Salgın Hastalıklardan Ölümler 1914-1918*, TTK Yayınları, Ankara 2005, 445 s.; Mehmet Temel, *Atatürk Döneminde Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklarla Mücadele*, Nehir Yayınları, İstanbul 2008, 216 s.

¹² Orhan Sakin, *Tarihsel Kaynaklarıyla İstanbul Depremleri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2002, 170 s.

¹³ Niyazi Ahmet Banoğlu, *İstanbul Cehennemi Tarihte Büyük Yangınlar*, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, 200 s.

¹⁴ William J. Griswold, *Anadolu’da Büyük İsyan 1591-1611*, Çev. Ülkü Tansel, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, 221 s.; Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celâli İsyanları*, Barış Basım Yayıncılık, Ankara 1999, 540 s.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

manlarıyla sınırlı kalmayan, kendisinden sonraki yüzyılları ve insanları da içine alan “tarih”e, bireysel ve toplumsal hadiseler yığılıdır, diyebiliriz. Bu hadiseler yığınının her devir kendi “göz”üyle bakar. Meselâ, Mehmet Akif Ersoy, “Safahat” isimli eserinin “Asım” bölümünde “Çanakkale”de savaşan Türk askerlerinin destanî mücadelesini anlatırken yer verdiği şu beyitte;

*Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
“Gömelim gel seni târîhe” desem, sığmazsın.¹⁵*

“Sana dar gelmeyecek bir mezarı kim kazabilir? Şehit olan seni tarihe gömmek istesek, sığmazsın” derken, dolaylı bir söyleyişle tarihi bir mezara, mezarlığa benzetmektedir. İlk mısradaki “makber”, ikinci mısradaki “gömmek” ifadeleri tarihin “çok büyük ve insanlığın bütün maceralarını alacak bir mezara/mezarlığa” benzetildiğini açıkça gösterir.

Tanzimat sonrası Türk kültür ve edebiyatında bireysel ve toplumsal hadiselerin kamuoyuna aktarılmasında temel araç hiç şüphesiz “gazete”lerdir. Bununla birlikte, yeni bir edebiyat ve kültürün tanınıp yaygınlaşmasında da en önemli ilk amil “gazete ve gazetecilik” faaliyetleri olmuştur. Gazeteler; Türkçenin sadeleşmesi, Tanzimat’tan sonra Avrupa edebiyatlarından Türk edebiyatına giren edebî türlerin halka tanıtılması ve yeni bir aydın tipinin ortaya çıkışında da lokomotif görevi görmüşlerdir. 1830’lardan sonra resmî veya gayriresmî bütün haber, ilân ve yayınların halka ve kamuoyuna duyurulmasında tek araç yine gazetelerdir. Meselâ; 1853/1854 yıllarında cereyan eden Kırım Savaşı *Ceride-i Havadis* gazetesi¹⁶ aracılığıyla kamuoyunda geniş bir akis bulmuştur. Hatta bu akis, halk ve aydınlar üzerinde kısa sürede etkisini daha da arttırmış sonraki döneme damgasını vuracak en önemli kavramlardan birisi olan “vatan”¹⁷ kavramının ortaya çıkışına zemin

¹⁵ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1987, s. 390.

¹⁶ Türk basın tarihine getirdiği bir çok yeniliğin yanı sıra bizim burada asıl vurgulamak istediğimiz, Kırım Savaşı esnasında *Ceride-i Havadis*’in ilk defa uyguladığı “savaş muhabirliği”dir. Daha geniş bilgi için bkz: Ziyad Ebuuzziya, “*Ceride-i Havadis*”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 7, İstanbul 1993, s. 406-407.

¹⁷ “Namık Kemal, Türk şiirine cemiyetin o zamana kadar heyecanını edebiyatta tanımadığı vatan ve millet sevgisini, hamiyet ve hürriyet duygularını

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

hazırlamıştır. Bu kavramın Namık Kemal’in zihninde yer etmesinin arka plânında, bu şairin, bir serhat şehri olan Kars’ta yine bu savaşla ilgili bir çok hadiseye bizzat şahit olması yatmaktadır. Bu, bir savaşın kendi zamanıyla birlikte sonraki zamanları da derinden etkilediğinin somut bir delilidir. Bu açıdan; “Kırım Savaşı”, hem Türk tarihi hem de Türk kültür tarihi açısından çok önemli bir yere sahiptir.

“Bireysel ve tarihî hadiseler”in edebiyata kaynaklık etmesi bahsini iki deprem olayı ve bunların edebiyata yanılmasıyla örneklemek mümkündür:

Örneklerimizden ilki Tefik Fikret’in “Verin Zavallılara” şiiri ve bu şiirin ortaya çıkmasını sağlayan faktörlerdir. Fikret, 1898 yılında Balıkesir’de meydana gelen depremi şair hassasiyetiyle dile getirir ve kamuoyunun dikkatini bu şehre çevirir. Onun bu konuyu ele alması sayesinde Balıkesirli depremezelerin yaraları kısa sürede sarılır. Bütün bu olanlardan sonra, bu doğal afet edebî eserlere yansır ve dolayısıyla edebiyata malzeme teşkil eder.

1898, Balıkesir için bir felâket yılı olmuştur. Bu yılın ikinci ayında Balıkesir’de o güne kadar görülmemeyen büyüklükte bir deprem meydana gelir. Bu deprem, Balıkesir’i maddî ve manevî yönden yerle bir eder. Böylesine büyük bir felâket, o günün basınında ve kültür hayatında büyüklüğüyle orantılı derecede yer bulamaz, fakat İstanbul basını konuya tamamen duyarsız kalmaz. Biz burada, konumuzun dışında kaldığı için İstanbul basınında çıkan haberlere yer vermeyeceğiz.

Balıkesir depremi, Türk edebiyatındaki en güzel aksini Tefik Fikret’in “Verin Zavallılara” şiirinde bulur.¹⁸ Fikret, dep-

---

mal ederek millî şair pâyesine yükselmiştir. Gerçi başta III. Selim’in bir gazelinde, *Kırım savaşı esnasında söylenmiş bazı manzumelerde* ve meselâ Yûsuf Hâlis’in ‘Vatan Kasidesi’ ile diğer bazı eserlerinde vatanî şiirin ilk örnekleri mevcutsa da...” Ömer Faruk Akün, “Namık Kemal”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 32, İstanbul 2006, s. 371.

¹⁸ Türk edebiyatında en çok tesir bırakan depremlerden birisi de, 27 Aralık 1939’da sabaha karşı Erzincan’da meydana gelen depremdir. Bu depremlili ilgili en güzel şiirlerden birini Mustafa Seyit Sutüven, “Erizgan”, (*Bütün Şiirleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İst. 1976, s. 164-165.) başlığıyla yazmıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

remi o kadar güzel tasvir eder ki, onu adeta bu gün bize bir kere daha yaşatır. Bu “şiiirdeki hâkim duygu, ıztırap ve sefalettir. Buna karşı şairin istediği sadece merhamet ve yardımdan ibarettir.”¹⁹ Tefvik Fikret’in bu şiiiri Servet-i Fünûn’da yayınlamasından altı gün önce yazılmıştır.

Verin Zavallılara

-Balıkesir Musâbîni İçin-

Harâb-ı zelzele bir köy... Şu yanda, bir çatının
Çürük direkleri dehşetle fırlamış; öteden
Çamur yığıntısı şeklinde bir zemîn katının
Yıkık temelleri manzûr; uzakta bir mesken
Zemîne doğru eğilmiş, heman sukût edecek;
Önünde bir kadın... Of, artık istemem görmek!

Bu levha kalbimi tahrîk içinse, kâfidir;
Tasavvur eyleyemem bir yürek; velev münkir,
Veleve haşîm ü mülevves ki böyle bir hâli
Görüp de sızlamasın... Şimdi siz bu timsâli
Bu levh-i mâtemi her türlü dehşetiyle alın,
Bu muhterem vatanın bir kenar-ı bâridine;
Bütün o manzara-i cân-şikâfı bir de kalın
Ridâ-yı berf ile örtün ki titresin de yine
-içinde saklayarak sûzîş-i felâketini-
yabancı gözlere göstermesin sefâletini...
Nasıl tahammül eder sonra karşısında bunun,

“İleriye, geriye
Sağa, sola sallandı;
İnsanlar öldü,
Toprak canlandı;...”

Yukarıdaki parça, Erzincan depremini anlatan bu şiiirden alınmıştır. Şair, *depremin depreşmesini*, gramer kategorileri bakımından birbirine çok yakın kelimeler kullanmak suretiyle –ki bu kullanımı bir nevi *tekrar* saymak mümkündür- depremin ritmini duyuracak bir tarzda vermeyi denemiştir. (Bilgi için bkz: Saadettin Yıldız, “Mustafa Seyit Sütüven’in Şiiirlerinde Ahenk Unsurları”, *I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Balıkesir Üniversitesi Yayınları No: 0012, Balıkesir 1999, s. 275-276.) (Ayrıca bilgi için bkz: *Destanlarla Erzincan*, Hazırlayanlar: Bekir Sami Özsoy, Namık Aslan, Bayram Durbilmez, Erciyes Üniv. Yayınları, Kayseri 1992, 245 s.)

¹⁹ Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret Devir Şahsiyet Eser*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1987, s. 254.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009

*Bunun, bu sahne-i pür-ye's ü girye-meşhûnun
Biraz hamîyyet ü rikkatle sızlayan dil-i pâk?
Derin, iniltili çarpıntularla sîne-i hâk
Teessüratını söyler bu levh-i âlâma;
Sizin de kalbiniz elbet acır, değil mi? Verin,
Verin şu dullara, yoksul kalan şu eytâma,
Verin enînine gayet, şu bir yığın beşerin!*

20 Şubat 1313/1898

Tevfik Fikret şiirine mekân olarak bir köyü seçmiştir. Bu köyde ilk olarak gözümüze çarpan yıkılmak üzere olan evler ve bunların önündeki çaresiz bir kadındır. Bu küçük bir levhadır, ama insanı üzme ve derinden etkilemek için yeterlidir. Hatta bu levha kötü ve kirli kalpleri bile etkileyecek kadar fecidir. Bunlara bir de kışın karını ve soğuğunu eklediğimizde hadisenin büyüklüğü kendiliğinden ortaya çıkar. Bu noktada Fikret şairâne bir ifade ile zeminin üstündeki karı, felâketin acılarını saklamaya çalışan beyaz bir örtüye benzetir. Bir başka güzel söyleyiş de, peş peşe gelen yer sarsıntılarını şairin, toprağın sinesinin, bu elemeler levhasına üzüntülerini bildirmesi olarak yorumlamasıdır.

Toprağın bile etkilenip sık sık üzüntüsünü ifşa ettiği bu levhaya elbette insanlar da acıyacak; dullara, çaresiz yetimlere ve burada zor durumda bulunan bütün insanlara yardım edeceklerdir.²⁰

İkinci örnek Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Erzurum depremini konu olan “Erzurumlu Tahsin” hikâyesidir. Yıl 1923'tür. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitiren genç edebiyat öğretmeni Ahmet Hamdi Tanpınar Erzurum'a öğretmen olarak tayin edilir. Burası onun, hayatın gerçeklerini tanıyacağı, dolayısıyla memurluğa başlayacağı ilk yerdir. Daha önce çocukken geldiği bu şehirde, başta çok renkli bir şahsiyet olan Cevat Dursunoğlu²¹ olmak üzere bir çok insan ve hadi-

²⁰ Balıkesir depreminin kamuoyunda uyandırdığı akisleri hakkında daha geniş bilgi için bkz: Muharrem Dayanç, “Balıkesir ve Türkistan'da Deprem Tevfik Fikret'e Sitem”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2007, Cilt: 8/2, s. 123-140.

²¹ “*Millî Mücadelede Erzurum*”, (Ankara-1946), kitabının da yazarı olan bu şahsı Tanpınar, Beş Şehir'de şöyle tanımlar: “Bu köklü adam şehrin dehası gibi

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

seyile karşılaşır. Bütün bunlar onun iç dünyasını renklendireceği gibi, gelecekteki önemli kültür adamının ortaya çıkmasına da katkıda bulunacaktır. Tanpınar'ın buraya gelmesinin üzerinden yaklaşık bir yıl geçmiştir ve sonbahar sonudur. Yazar, İstanbul'a gitmeyi düşünmektedir. Günlerden cumartesi ve ikinci vaktidir, Erzurum'da büyük bir zelzele olur. Depremi ilk defa burada gören Tanpınar, bu hadiseden çok etkilenir. Deprem bu genç insanın iç dünyası üzerinde büyük bir tesir yapar, tabiata ve eşyaya bakış açısını değiştirir. Uyku, hayal, rüya, gece ve gelecek kaygısı gibi duygular onda iç içe geçer. Böylesine hassas olduğu bu günlerde, maddî dünyayı elinin tersiyle bir kenara itmiş ve "ölüm" ü hayatının tek hakikati olarak kabul etmiş olan Erzurumlu Tahsin'le karşılaşır. Bu karşılaşma, onun için Erzurum'daki günlerinin en ilginç olaylarından birisidir. Tahsin, ona, görünenden yola çıkarak görünmeyeni ve hayatın bir başka yüzünün daha olduğunu öğretmiştir. Konuşmalarının güzelliği yanında o, Tanpınar'a dolaylı anlatımın ve imânın da en güzel örneklerini verir. Tahsin, Tanpınar'a, "Erzurumlu Tahsin"²² hikâyesini yazdırtacak kadar derinden etki etmiştir. Bu durum, bir toplumsal felâketin edebî bir esere kaynaklık etmesinin açık bir örneğidir.²³

b) Tarihî Şahsiyetler

Tarih, yol haritasını umumiyetle önemli şahsiyetlerin çizdikleri bir süreçtir. Büyük devlet adamları, düşünce insanları, askerler, sanatçılar vb. kendi dönemlerini etkiledikleri gibi kendilerinden sonraki dönemlere de kılavuzluk ederler. Millet ve devletlerin zor durumda kaldıkları zamanlarda şairlerin geçmişteki büyük insanlara atıfta bulunmaları, onların görüşlerinden ve ruhani-

---

bir şeydi. Almanya'daki felsefe tahsili, dört yıl süren ordu tecrübesi, millî mücadelenin başlangıcındaki rolü, onu tanıdığım insanlardan ayırıyordu. Toplayıcı adamdı. Şehri çok iyi biliyordu. Anlatacağı bir yığın şey vardı. Ve konuşmayı sevenlerden, onu sanat hâline getirenlerdendi." (İst. 1989, s. 43).

²² Ahmet Hamdi Tanpınar, "Erzurumlu Tahsin", *Her Ay*, nr. 1, Nisan 1937, s. 135-148.

²³ Muharrem Dayanç, "Mustafa Kemal Atatürk'ün 'Sonbahar Seyahatleri', 'Erzurum Depremi' ve Ahmet Hamdi Tanpınar", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Atatürk Özel Sayısı*, Cilt: 7, Kasım 2006, s. 35-52.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

yetlerinden yararlanmaları asla bir tesadüf değildir. Özellikle Tanzimat döneminden sonra devlet adamları olarak, Ertuğrul Gazi, Osman Gazi, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim, Kânûnî Sultan Süleyman, Mustafa Reşit Paşa, II. Abdülhamid ve Cumhuriyet’ten sonra bilhassa Atatürk²⁴e; fikir adamları olarak, Şeyh Edebalı, Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Ahmet Yesevî ve Yunus Emre’ye; asker olarak, Alparslan ve Barbaros Hayrettin Paşa’ya; sanatçı olarak, Fuzûlî, Bâkî, Nedim, Şeyh Galip, Abdülkadir Meragî ve Mimar Sinan’a... geri dönüşler ve bu Türk büyüklerinden ilham alarak edebî eser yazma çabaları ciddi anlamda artış göstermiştir.

Türk kültür ve edebiyatındaki tarihî muhteva eksikliği üzerinde ilk defa duranların başında Namık Kemal gelir. “Terceme-i Hâl-i Emir Nevruz Mukaddimesi”nde; “Ümem-i kadîme ve hâzıradan faziletle marûf olanlarının nümûne-i imtisal almağa lâıyk bir vakıa-i tarihiyyeleri yoktur, ki ya bir şairlerinin kuvve-i hayâlî veya bir edîblerinin mahâret-i kalemiyle hâfıza-i itibar-ı millete nakş edilmiş olmasın. Dirîğâ ki akvâm-ı İslâmiyyenin hûn-ı feyyâzı her asırda mucizât-ı fıtrattan madûd birçok eâzım yetiştirdiği hâlde edebiyatımız bu devre gelinceye kadar bir meslek-i sahîha giremediğinden, ekserinin müessiri aramızda bütün bütün unutulmuş ve belki yâda bile alınmamıştır. Hatta nâmları dahi olsa olsa tevârih-i mufassalada görülür” dedikten sonra Namık Kemal, bugün çok önemsedığımız bir çok hadisenin önceleri sıradan işler hükmünde kabul edildiğine, akıllara şaşkınlık verecek olağanüstü vakaların günlük sıradan olaylar gibi değerlendirildiğine ve atalarımızın bugüne olumlu etkileri olabilecek hikâyelerinden gerektiği kadar yararlanılmadığı görüşüne vurgu yapar. Namık Kemal’in, önemli tarihî hadiselerin edebiyatçılar tarafından yeniden işlenmesi ve bu sayede gelecek nesillere örnek olarak sunulması konusunda söyledikleri, günümüzde de önemini korumaktadır.

²⁴ *Atatürk Şiirleri Antolojisi*, Hazırlayanlar: Mehmet Kaplan-Necat Birinci, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, 465 s.; Aydın Oy, *Şiir Dünyamızda Atatürk*, TDK Yayınları, Ankara 1989, 198 s.; Hilmi Yücebaş, *Edebiyatımızda Atatürk*, Kültür Kitabevi, Ankara 1960, 127 s.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Namık Kemal, “Evrâk-ı Perişân”²⁵ isimli eserinde “Selâhaddîn Eyyûbî”, “Fâtih”²⁶ ve “Yavuz Sultan Selim”in biyografilerine yer vererek bu şahsiyetleri ön plâna çıkarır. Bu ön plâna çıkarma, Namık Kemal’in, tarihe ve tarihî kişiliklere bakışındaki isabeti göstermesi bakımından önemlidir. Namık Kemal’den sonra bu konudaki en bilinçli ikinci adım Abdülhak Hamit tarafından atılmıştır. Şairin özellikle “Merkad-ı Fatih’i Ziyaret” ve “Kabr-i Selim-i Evvel’i Ziyaret” isimli şiirleri²⁷ “tarih muhtevası, tarihe uygun ses tonu ve sembollerindeki tarihî çağrışımlar” bakımından oldukça zengindir. Bu eserlere yazılan “nazireler²⁸, mektuplar ve değerlendirme yazıları” iki şiirin devrinde uyandırdığı akisleri göstermesi bakımından önemlidir.²⁹ Namık Kemal ve Hamit’in yanı sıra Tanzimat döneminde Ahmet Midhat Efendi, Muallim Naci, Şemsettin Sami gibi münevverler de tarihe ve tarihî konulara eserlerinde yer vermişlerdir. Daha sonraki dönemlerde “tarihi, bir güç ve iman kaynağı olarak ele alan” sanatçılar olarak Tefik Fikret, Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ziya Gökalp, Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal Beyatlı, Emin Bülent Serdaroğlu, M. Fuad Köprülü, İbrahim Alaeddin Gövsa, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Enis Behiç Koryürek, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Mithat Cemal Kuntay, Faruk Nafiz Çamlıbel, Ni-yazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Arif Nihat Asya, Necip Fazıl Kısakürek, Nihal Atsız gibi edipler zikredilebilir.³⁰

²⁵ İskender Pala, *Namık Kemal’in Tarihî Biyografileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 21-154.

²⁶ Mehmet Kaplan, “Namık Kemal ve Fatih”, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1997, s. 287-299.

²⁷ Ömer Faruk Akün, “Abdülhak Hamid’in ‘Merkad-ı Fatih’i Ziyaret’ Manzumesi İçindeki Görüşler”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, nr. 7, İstanbul 1956, s. 60-104.

²⁸ Fatih Andı, “Muallim Naci’nin ‘Lisân-ı Fatih’ten ve ‘Selimiyye’ Şiirlerine Yazılan Nazîre, Terbî ve Tahmîsler”, *İlmi Araştırmalar*, Nr. 5, İstanbul 1997, s. 41-60.

²⁹ Abdülhak Hamit’in bu iki şiiriyle ilgili daha geniş bilgi için bkz: Sema Uğurcan, *Abdülhak Hamid Tarhan’ın Eserlerinde Tarih*, Akademi Kitabevi, İzmir 2002, s. 24-41.

³⁰ Necat Birinci, “Süleymaniye’de Bayram Sabahı Üzerine Bir Tahlil Denemesi”, *Edebiyat Üzerine İncelemeler*, İstanbul 2000, s. 235.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Özellikle Cumhuriyet dönemi ile günümüz edebiyatında şiirin yanı sıra tiyatro³¹ ve roman³² gibi nesir türlerinde de “tarih”i ve tarihî şahsiyetleri konu alan pek çok edebî eser vücuda getirilmiştir.

Yahya Kemal’in “Selimnâme”ni de bu bahse örnek olarak verebiliriz. “Umumiyetle Yavuz Sultan Selim’in (1512-1520) Trabzon’daki valiliği (1509) zamanından başlayarak, önce Gürcülerle, sonra da babası ve kardeşleriyle olan mücadelelerinden, nihayet tahta geçip Safevîlerle ve Memlûklarla giriştiği savaşlarından bahsedilen müstakil eserler” şeklinde tanımlayabileceğimiz “Selimnâmeler”in ilk örneğini İshak Çelebi (Öl. 1537) vermiştir. Türkçe, Arapça ve Farsça üç dilde; manzum, mensur, manzum-mensur karışık tarzda yazılan “Selimnâmeler”den yaklaşık 20’si günümüze ulaşmıştır.³³

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin tarihe yaptığı atıflar bakımından en önde gelen yazarlarından birisi olan Yahya Kemal’in şiirlerinde, Osmanlı padişahlarından sadece dördünün adını zikretmesi çok şaşırtıcıdır. Bunlar; üzerinde en fazla ve en geniş olarak durulan Yavuz Sultan Selim, kendisine müstakil bir gazel yazılan II. Selim, birkaç beyitte adı geçen Yıldırım Bâyezid ve sadece tek mısradaki adına rastladığımız III. Ahmet’tir. Dolayısıyla; “Yahya Kemal’in şiiri Osmanlı tarihini ne hükümdar hükümdar takip eden

³¹ Mehmet Kaygana, *1923-1940 Arası Konusunu Türk Tarihinden Alan Tiyatrolar*, Danışman: Abdullah Şengül, Afyon Kocatepe Üniv. SBE, Afyon 2002, 529 s.; Kadriye Yılmaz, *1940-1950 Arası Konusunu Türk Tarihinden Alan Tiyatrolar*, Danışman: Abdullah Şengül, Afyon Kocatepe Üniv. SBE, Afyon 2002, 240 s.; Ferhat Ardıç, *1951-1970 Arası Konusunu Türk Tarihinden Alan Tiyatrolar*, Danışman: Abdullah Şengül, Afyon Kocatepe Üniv. SBE, Afyon 2003, 339 s.; Yasemin Yabuz, *1971-1985 Arası Konusunu Türk Tarihinden Alan Tiyatrolar*, Danışman: Abdullah Şengül, Afyon Kocatepe Üniv. SBE, Afyon 2003, 529 s.; Rabia Çatalbaş, *1986-2000 Arası Konusunu Türk Tarihinden Alan Tiyatrolar*, Danışman: Abdullah Şengül, Afyon Kocatepe Üniv. SBE, Afyon 2005, 812 s.

³² Hülya Argunşah, *Türk Edebiyatında Tarihî Roman*, Danışman: İnci Enginün, Marmara Üniv. SBE, İstanbul 1990, 432 s.

³³ İskender Pala, “Selimnâme”, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Cilt: 2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 321-324.; Muzaffer Uyguner, “Selimnâme”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt: 7, Dergâh Yayınları, İstanbul 1990, s. 499-501.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

manzum bir 'Fihrist-i Şâhân-i Âl-i Osman', ne de vaka vaka nakleden bir 'Şehnâme-i Osmanî'dir. Yahya Kemal'in tarih manzumeleri -I. Selim ve II. Selim hariç- Osmanlı tarihinden herhangi bir hükümdarı veya ona bağlı olarak bir devri terennüm etmek için kaleme alınmamıştır." Yahya Kemal'in şiirinde işlenen tarihî hadiseler de fazla değildir. Bunlar; "İstanbul'un fethi, Otranto seferi, Çaldıran, Mercidâbık, Ridâniye zaferleri, Mohaç 'Üçüncü Kosova savaşı' dediği 1689 Kaçanık muzafferiyeti, Üsküb'ün fethi, Niğbolu seferi ve sadece bir beyitlik zikirler çerçevesi içinde kalan Kıbrıs'ın fethi"dir.³⁴

Yukarıda söylediklerimizden de anlaşılacağı gibi, ele aldığı konuların çerçevesini çok geniş tutmayan, fakat bunları derinlemesine ele alan Yahya Kemal'in en çok üzerinde durduğu ve tarihî bir geleneği devam ettirerek kendisine "Selimnâme" yazdığı şahsiyet Yavuz Sultan Selim'dir. Yahya Kemal, döneminde, geleneksel unsurlardan taviz vermeden, Türk tarih ve kültüründen aldığı ilham ve bütün bunlara eklediği yeni bir bakış açısıyla Türk şiirini yeniden ihya etme çabasına girişir. Bu, bir insan topluluğunu bin yılda seçkin bir millete dönüştüren ana unsurları -veya bir başka ifadeyle tarih ortasında Türklüğü- arama çabasıdır ki onun bu yolda yaptığı en somut işlerin başında, devrinde hemen hemen unutulmaya yüz tutan bir geleneği canlandırıp "Selimnâme" yazması gelir.

"Eski Şiirin Rüzgârıyla"³⁵ isimli kitabın başında yer alan "Selimnâme"³⁶ bu şiirin ithafı olarak değerlendirebileceğimiz bir temenni dörtlüğüyle başlar:

³⁴ Ömer Faruk Akün, "Osmanlı Tarihi Karşısında Yahya Kemal'in Şiiri", *Ölümünün Yirmibeşinci Yılında Yahya Kemal Beyatlı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1983, s. 72. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz: H. Ömer Özden, "Yahya Kemal'in Tarih Anlayışı", *Estetik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 127-205.; İnci Enginün, "Yahya Kemal ve Türk Tarihi" *Ölümünün Yirmibeşinci Yılında Yahya Kemal Beyatlı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1983, s. 81-93.; Mustafa Özbacı, "Yahya Kemal'in Eserlerinde Tarihî Muhteva", *Yahya Kemal'in Duygu ve Düşünce Dünyası*, Akçağ Yayınları, Ankara 1996, s. 225-238

³⁵ Yahya Kemal, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1985, 143 s.

³⁶ a.g.e., s. 5-20.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

*Devr-i Sultan Selîm'i yazmak için
Seyf-i meslûl kıldı hâmesini
Halk Yahya Kemal'e rahmet okur
Gûşederken Selamnâme'sini*

Selimnâme; “Başlayış”³⁷ (1514), “Sefer”³⁸ (1514), “Çaldıran”³⁹ (1514), “Toplayış”⁴⁰ (1515), “Mercidâbık”⁴¹ (1516), “Ridâniyye”⁴² (1517), “Rihlet”⁴³ (1520) isimli yedi şiirden oluşur. Her biri onar beyitlik bentlerden oluşan ve “Tercî-i Bend” biçimiyle yazılan bu şiirde; “Başlayış” bölümünde kader İsrâfil’in suru ile fetihler dönemini müjdelemektedir. Yavuz Sultan Selim “Hak’tan nizâm-ı âlemi sağlamak için gönderilen bir er” olarak anlatılır. Bu bölüme damgasını vuran;

*Rûy-ı zemîni tâbi-i fermânı kılmağa
Sultan Selîm Han gibi bir şîr-i ner gelür,*

beytidir. Bu beyitte I. Selim, fermanıya yeryüzünü yönetecek bir erkek arslan olarak nitelendirilir.

İkinci şiir “Sefer”de, Çaldıran savaşı öncesi yapılan hazırlıklara yer verilmiştir. Ertesi gün Çaldıran ovasında savaş vardır. Savaşta çakacak şimşekler, feleğin güneşini ve ayını bu “gaza”dan haberdar edecektir:

*Sahrâ-yı Caldıran'da gazâ vardır erteye
Ey berk müjde ver feleğin mihr ü mâhına.*

Üçüncü şiirde, “Çaldıran” savaşı anlatılır. Zaman zaman önemli aksaklıkların görüldüğü, Rumeli beylerbeyiyle askerlerinin kana bulandığı ve üç Malkoçoğlu’nun da birer birer canlarını verdikleri bu savaş, düşmanın şâhına karşı esen şiddetli zafer rüzgârlarıyla sona yaklaşır ve bu rüzgârların şâha indirdiği ağır darbeyle biter:

³⁷ *Hürriyet*, 23 Aralık 1956, s. 3.

³⁸ *Hürriyet*, 30 Aralık 1956, s. 3.

³⁹ *Hürriyet*, 6 Ocak 1957, s. 3.

⁴⁰ *Hürriyet*, 13 Ocak 1957, s. 3.

⁴¹ *Hürriyet*, 20 Ocak 1957, s. 3.

⁴² *Hürriyet*, 27 Ocak 1957, s. 3.

⁴³ *Hürriyet*, 3 Şubat 1957, s. 3.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

*Şâh-i adûya karşı kopan sarsar-ı zafer
İndirdi yıldırım gibi bir darbe-î giran.*

Dördüncü şiir "Toplayış"ta, İran göklerinin daha önce hiç görmedikleri fethin hümâları Tebriz'e uçmuşlardır. Zafer kazanan yiğitlerin bayrakları yüz şehre dikilir ve bu arada Maraş ile Kayseri fethedilir. Cihada katılanların bu gazaları yedinci kat göğe altın haflerle yazılır.

Beşinci şiirde "Mercidâbık" savaşı anlatılır. Felek, kaderin atlısını seyretsin ki bir seferde peygamberler diyarını fethetti, şeklinde bugünkü dile çevirebileceğimiz beyitle başlayan bu şiirde Mercidâbık kırlarında Memlûklerle yapılan savaş anlatılır. I. Selim, bu savaşta, bütün gücünü kullanan Memlûk pâdişahını büyük bir yenilgiye uğratar.

Altınca şiirde "Ridâniyye" anlatılır. "Mercidâbık" savaşından sonra Memlûklerin geriye kalanları büyük bir öfkeyle ayaklanıp Mısır'da kınında bir kılıç kalmasın, dedikleri bu savaşta, on Mısır'a bedel olan Sinan Paşa şehit edilir. Bu şehâdet padişahı büyük bir üzüntüye boğar.

Yedinci ve son şiir olan "Rihlet"te, Yavuz Sultan Selim'in ölümü anlatılır. İslâm birliği (tevhid) için yaptıklarından dolayı peygamber bu padişahı alnından öper. Halk, böylesine büyük bir padişahı ayrılmakla büyük ve sınırsız bir acı yaşar:

*Dûr olmasıyla böyle büyük pâdişâhtan
Garkoldu nâs mâtem-i bî-hadd ü gaayete.*

Yahya Kemal, "Selimnâme"siyle hem bir geleneği sürdürmüş hem de Türk tarihinin çok önemli bir şahsiyetini edebî bir malzeme olarak şiir diliyle işlemiş, tasvir etmiş ve canlandırmıştır.

c) Tarihî Dönüşümler

Çok önemli tarihî hadiseler, peşlerinden tarihî dönüşümleri de getirirler. Bu dönüşümlerin sonucunda bazen bir çağ, bir devir, bir dönem, bir anlayış, bir süreç vb. kapanıp yenisi açılabilir. Meselâ; Türklerin Müslümanlığı kabul etmeleri inanç yönünden yeni bir dönemin başlangıcına sebep olmuştur. Tanzimat sonrasında resmî devlet politikası hâline gelen Medeniyetçi-

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

lik/Batılılaşma, Müslümanlığı kabul ettiğimiz tarihten o güne kadar süren hâkim anlayışı yavaş yavaş değiştirmiştir. İstanbul’un fethi bir çağın kapanıp yeni bir çağın açılmasına kapı aralamıştır. I. ve II. Meşrutiyet’in ilânları siyasi ve kültürel anlamda yeni bir anlayışın Türk toplumunda kök salmasına zemin hazırlamıştır. Cumhuriyet’in ilânı 20. yüzyılda yönetim anlamında temel tercihimizi belirlemenin yanı sıra Türk tarihindeki yepyeni bir sürecin de başlangıcı olmuştur. Bu süreçte, Atatürk ve İsmet İnönü yaşadığı dönemlere; “Atatürk dönemi” ve “İnönü dönemi” şeklinde isimlerini vererek belirleyici bir fonksiyon icra etmişlerdir. Yine 1960 yılından sonra TSK’nın yönetime el koyduğu “darbe”lerin, sadece siyasî hayatı değil kültürel hayatı da bir yere kadar belirlediğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bu tarihî değişim ve dönüşümler Türk edebiyatı üzerinde hak ettiği kadar etkili ve belirleyici olmuştur. Bu etki daha isimlendirmelerden başlar. Meselâ; Türk edebiyatının genel evrelerini belirlerken ifade ettiğimiz; “İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatı”, “İslâmiyet Sonrası Türk Edebiyatı” ve “Avrupaî Türk Edebiyatı” tasniflerinde belirleyici olan İslâmiyeti kabulümüz ile Avrupa kültür ve edebiyatının tesirine girişimizdir. Yine Tanzimat’ın ilânından yaklaşık 20 yıl sonra ortaya çıkan edebiyat dönemine “Tanzimat Dönemi Edebiyatı”; çok fazla tercih edilmemekle birlikte I. ve II. Meşrutiyet sonrası dönemi edebiyatlarına “I. ve II. Meşrutiyet Sonrası Türk Edebiyatı”; Millî Mücadele yıllarındaki edebiyata “Millî Mücadele Dönemi Edebiyatı”; Cumhuriyetin ilânından sonra ortaya çıkan edebiyata “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı”; 1980 ihtilali sonrası edebiyatına “1980 Sonrası Türk Edebiyatı” denmesi, bir tarihî sürecin edebiyata isim olarak verilmesi alışkanlığının Türk edebiyatında ne kadar yaygın bir isimlendirme şekli olduğunu gösterir.

Burada, konuyu daha anlaşılır hâle getirmek için, bir noktaya daha vurgu yapmanın gerekli olduğunu düşünüyoruz. Dikkat edilirse yukarıdaki örneklerde, tarihsel dönüşümlerin edebiyat üzerindeki etkisi üzerinde durduk. Bu noktada ihmal edilmemesi gereken ve bizim vurgulamak istediğimiz bir diğer nokta da edebiyatçıların tarihî dönüşümlerin ortaya çıkışına yazdıklarıyla yaptıkları etkidir. Meselâ; Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa veya

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

daha genel anlamıyla “Yeni Osmanlılar” I. Meşrutiyetin/Kânûnî Esâsî'nin ortaya çıkışında çok önemli bir rol oynamışlardır. Mehmet Akif, Yahya Kemal, Ruşen Eşref, Halide Edip, Halide Nusret vb. edebiyatçı-aydınlarımız yazdıklarıyla ve yaptıklarıyla millî mücadele ruhunun ortaya çıkmasında ve devam etmesinde ciddi anlamda katkı sağlamışlardır. Yine cumhuriyet fikrinin ortaya çıkması ve onun kurucusu Atatürk üzerindeki etkileri bakımından Tevfik Fikret ve Ziya Gökalp'i burada zikredebiliriz.

Türk tarihinin en önemli hadiselerinden birisi hiç kuşkusuz İstanbul'un fethidir. Bu şehrin fethedilmesi düşüncesi, yüzyıllarca Türk milletinin “Kızılma”sı olmuş Osman Gazi bile; “İstanbul'u aç gülzâr yap” diyerek bu ideale parmak basmıştır. Türk ve dünya tarihi için bu kadar önemli olan bu hadisenin Türk kültür ve edebiyatında yeterince işlendiğini söyleyemeyiz. İstanbul'un fethiyle ilgili ilk kayda değer şiir, 15. yüzyıl şairlerinden Karamanlı Aynî'nin yazdığı altı kıtalık bir murabbadır:

Şehr-i a'zam kim binâsı gerçi mâ ü tyndedür
Ya anun üstündedür cennet yâhûd altındadır
Bu haber kim söylenür hem zâhir ü bätındadır
Revnakı bu kâinâtun şehr-i Kostantindedür

Ger sala Sultân Muhammed Zülfikâr-ı Hayderi
Misl-i Hayber'dür güşâd ide yedi kışveri
Dir melekler nutka geldikçe felekler dilberi
Revnakı bu kâinâtun şehr-i Kostantindedür

Misl-i dünyâdur anın içindeki câmileri
Zeyn olur hem cum'a gün huffâz ile mahfilleri
Güşe-ber-güşe pür olmuşdur cihân hâmilleri
Revnakı bu kâinâtun şehr-i Kostantindedür

İki âlem görmeği fikr ider isen cân ile
Var Galata şehrine deryâyı geç seyrân ile
Bâde vir de ömri nûş it bâde-i hûbân ile
Revnakı bu kâinâtun şehr-i Kostantindedür

Şu'le saldıkaçâ zemîn üstünde mâh-ı encümen
Nergis-i ra'nâ biter hâk üzre her güşe çemen
Dir zebân-ı cân ile sorsan bu güftârı çü men

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Revnakı bu kâinâtun şehri-i Kostantindedür

Feth idüb Sultân Muhammed anda çün câ eyledi
Kasr-ı âliler yapub firdevs-i a'lâ eyledi
Değmemiş ey Aynî pür-gilmân ü havrâ eyledi
Revnakı bu kâinâtun şehri-i Kostantindedür⁴⁴

Tanzimat'tan sonra İstanbul'un fethini anlatan ilk eser Namık Kemal tarafından 1862 yılında yazılan “Barika-i Zafer”dir.⁴⁵ İstanbul'un fethinin; şiir, roman ve tiyatro gibi edebî türlerde ısrarla ele alındığına tanık olmak için 1950'li yıllara kadar beklemek gerekecektir. Bu dönemde, İstanbul'un fethiyle ilgili yayınların artmasının ana sebebi, fethin beş yüzüncü yılının edebiyat çevreleri ve kamuoyunda uyandırdığı heyecandır. Fatih ve fetih konulu romanlardan ilk akla gelenler; Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, “Kara Davut” (1928); İskender Fahrettin Sertelli, “Bizansın Son Günleri” (1930), “İstanbul'u Nasıl Aldık ve İstanbul'un İlk Günleri” (1930); Enver Behnan Şapolyo, “Fâtih İstanbul Kapılarında” (1953); Feridun Fazıl Tülbentçi, “İstanbul Kapılarında” (1954); Ragıp Şevki Yeşim, “Bizanslı Beyaz Güvercin” (1964), “Kızıl Elma” (1971); Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Ebem Kuşağı” (1980), “Sabır” (1980), “Gece Vaktinde Gün Doğumu” (1980); Nedim Gürsel, “Boğazkesen”; tiyatro eserlerinden; Nazım Kurşunlu, “Fatih” (1951); Sırrı Uzunhasanoğlu, “Fatih Devrinde Adalet” (1953); Adil Başal, “Fatih” (1954); Münir Ceylan, “Sultan Mehmed'in Çocukluğu” (1954); Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Her Bizans'a Bir Fatih” (1972); Turan Oflazoğlu, “Bizans Nasıl Düştü-Fatih” (1981)dir.

İstanbul'un fethinin en fazla işlendiği edebiyat türlerinden birisi de şiirdir. Bu konuda yazılmış şiirlerden birkaçı şunlardır: Arif Nihat Asya, “Fetih Marşı”; Behçet Kemal Çağlar, “Battal Bizans Yolunda”; Beşir Ayvazoğlu, “Fetihler Güller Ramazanlar”; Dilaver Cebeci, “Fetih Güzellemesi”; Faruk Nafiz Çamlıbel, “Fetih Rüyası”; Fazıl Hüsnü Dağlarca, “Fetih Gecesinde İstanbul”; Halûk

⁴⁴ Yukarıya iktibas ettiğimiz metin ve bu konudaki daha geniş bilgi için bkz: *Türk Şiirinde Fâtih Sultan Mehmet ve İstanbul'uh Fethi*, Haz. Nurullah Çetin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü, İstanbul 2005, s. 13-15.

⁴⁵ Pala, *a.g.e.*; s. 193-205.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Nihat Pepeyi, "Bizans Ağlıyor"; Mehmet Zeki Akdağ, "İstanbul Surları Konuştu"; Muhsin İlyas Subaşı, "29 Mayıs"; Mustafa Necati Karaer, "İstanbul Kapılarında"; Nazım Hikmet Ran, "Sekiz Yüz Elli Yedi"; Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, "Topkapı'dan Ayasofya'ya"; Orhan Seyfi Orhon, "İstanbul'un Fethi"; Turan Of-lazoğlu, "Dersaadet", Ümit Yaşar Oğuzcan, "Fetih"; Yahya Kemal Beyatlı, "İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel", "İstanbul Fethini Gören Üsküdar" ve iki rübaîsi.⁴⁶

İstanbul'un fethinin edebiyatımıza yansımaları bu şekilde kısaca ele aldıktan sonra, bu bahse verilebilecek bir diğer örnek de Mehmet Akif'in, "Safahat"ının "Süleymaniye Kürsüsünde"⁴⁷ isimli bölümünde, Abdürreşit İbrahim'in ağzından, II. Meşrutiyet sonrası İstanbul'u ile ilgili olarak yaptığı sosyal bir tasviridir. "Dört gözle beklenen "hürriyet" in memleketi kurtaramadığı, yanlış anlaşıldığı, başta aydınlar olmak üzere doğrusunu anlamaya da kimse- nin yanaşmadığı görülmüştür. Başta gazeteler olmak üzere her- kes birbirini karalamakta, partililik ve ırkçılık cereyanları milleti parçalamaktadır. Aydınlar dinî, millî herşeyi bırakıp Avrupa'nın izinden gitmeyi istemekte; halk ise faydalı da olsa bütün yenilik- lere karşı çıkmaktadır. Aydınlar dini yanlış anlayıp ortadan kal- dırmaya çalışmakta, halk ise dinin aslını bırakıp hurafelerle oya- lanmaktadır."⁴⁸ Bütün İslâm alemi dolaşan vaiz Abdürreşit İbra- him, 1908'de, Kânun-ı Esâsî'nin ilân edildiğini duyunca İstanbul'a gelir. Fakat onu İstanbul'da beklediğinin aksine "hürriyet" i yanlış anlayarak dağılmış perişan insanlar karşılaşmıştır. Bu insanlar, tı- marhaneden kaçanları hatırlatmaktadır. Gelişigüzel nutuk çeken- ler ve onları bilinçsizce alkışlayanlar; ne yaptığını bilmeyen devlet

⁴⁶ İstanbul için yazılan eserler hakkında bilgi için bkz: İsmail Aykanat-Turgut Karabacak, *Fetih ve Fatih Şiirleri Antolojisi*, Kültür Basın Yayın Birliği, İstanbul(Çorum) 1995, 96 s.; İsmail Hami Danişmend, *Fetih ve Fatih*, Timaş Ya- yınları, İstanbul 2008, 160 s.; *Türk Edebiyatında İstanbul'un Fethi*, Editör: Kâ- zım Yetiş, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, 651 s.; *Türk Şiirinde Fâtiha Sultan Mehmet ve İstanbul'uh Fethi*, Haz. Nurullah Çetin, İstanbul Büyükşehir Bele- diyesi Basın Yayın Müdürlüğü, İstanbul 2005, 238 s.

⁴⁷Mehmet Akif Ersoy, "Süleymaniye Kürsüsünde", *Safahat*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1987, s. 138-174. (İstanbul'daki sosyal hayatın tasvir edildiği yerler için bakınız s. 16-163.)

⁴⁸ M. Ertuğrul Düzdağ, "Safahat", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt: 7, Dergâh Yayınları, İstanbul 1990, s. 407.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

memurları; daha hür olmak için tamamen tatil edilen okullar ve ebediyen tatile çıkan öğrenciler; sokaklarda birbirlerine söven insanlar ve bozulan ahlâk; ayrılık tohumları eken sayısız gazete ile çocuk doğurmak ve annelik mesleğini öğrenmek için Avrupa’ya giden anneler Abrürreşit İbrahim’in İstanbul’da gözüne takılan insan manzaralarından sadece birkaçıdır:

Bir de İstanbul'a geldim ki: Bütün çarşı, pazar
Naradan çalkanyor! Öyle ya... Hürriyet var!
Galeyan geldi mi, mantık savuşurmuş... Doğru:
Vardı aklından o gün her kimi gördümse zoru.
Kimse farkında değil, anlaşılan, yaptığının;
Kafalar tütsülü hülyâ ile, gözler kızgın;
Sanki zincirdekiler hep boşanıp zincirden,
Yıkıvermiş de tımarhaneyi çıkmış birden!
Zurnalar şehrin ahâlîsini takmış peşine;
Yedisinden tutarak tâ dayanın yetmişine!
Eli bayraklı alaylar yürüyor dört keçeli,
En ağır başlısının bir zili eksik, belli!
Ötüyor her taşın üstünde birer dilli düdük.
Dinliyor kaplamış etrafını yüzlerce hödük!
Kim ne söylerse, hemen el vurup alkışlanacak...
-Yaşasın!

-Kim yaşasın?

-Ömrü olan.

-Şak! Şak! Şak!

Ne devairde hükümet, ne ahâlîde bir iş!
Ne sanâyi, ne maârif, ne alış var, ne veriş.
Çamlıbel sanki şehir: Zabıta yok, râbıta yok;
Aksa kan sel gibi, dindirecek vâsıta yok.
'Zevk-i hürriyeti onlar daha çok anlamalı'
Diye mekteblilerin mektebi tekmiil kapalı!
İlmi tazyîk ile ta'lîm, o da istibdâd...
Haydi öyleyse çocuklar, ebediyyen âzâd.
Nutka gelmiş öte dursun hocalar bir yandan...
Sahneden sahneye koşmakta bütün şâkirdan.
Kör çıban neşterin altında nasıl patlarsa,
Hep ağızlar deşilip, kimde ne cevher varsa,
Saçıyor ortaya, ister temiz, ister kirli;
Kalmıyor kimseciğin muzmeri artık gizli.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Dalkavuk devri değil, eski kasâid yerine
 Üdebanuz ana-avrat sövüyor birbirine!
 Türlü adlarla çıkan nâmütenâhî gazete,
 Ayrılık tohumunu bol bol atıyor memlekete.
 İt yetiştirmek için toprağı gayet münbit
 Bularak, fuşş ekıyor salma gezen bir sürü it!
 Yürüyor dine beş on maskara, alkışlanıyor,
 Nesl-i hâzır bunu hürriyet-i vicdan sanıyor.
 Kadın erkek koşuyor borç ederek Avrupa'ya...
 Sapa düşmekte sizin şıklara, zannım Asya!
 Hakk'a tefvîz ile üç tâne yetişmiş kızını;
 Taşıyanlar bile varmış, buradan baldızını...
 Analık ilmi için Paris'e, yüksünmeyerek...
 Yük ağır, ecri de nisbetle azim olsa gerek.

Bursa'nın işgal haberlerinin belli belirsiz İstanbul'a ulaşmasından sonra "Bülbül"⁴⁹ü yazan; Osmanlıya baş kaldıran Arap kabilelerini bu isyandan vazgeçirmek için gittiği Necid çöllerinde Çanakkale'yi dilinden hiç düşürmeyen ve savaşın kazanıldığını öğrenince küçük masum bir çocuk gibi ağlayıp "Allah'ım bana bu destanın şiirini yazmayı nasip etmeden canımı alma"⁵⁰ diye dua ederek bu büyük muzafferiyetin destanını o zor çöl şartlarında yazmaya başlayan Mehmet Akif Ersoy, tarihî hadiseleri şiirlerinde en çok işleyen şairlerdendir.⁵¹

SONUÇ

Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda disiplinler arası ilişkiler, ilgi duyulması ve geliştirilmesi gereken en önemli konulardan birisidir. Edebiyat biliminin mutlaka yararlanması gereken temel sosyal bilim "tarih" olduğu gibi; "tarih" biliminin de istifade edeceği ilk yan dal "edebiyat"tır. "Bireysel ve tarihî hadi-

⁴⁹ Bu şiirin altında şu not vardır: "Bu manzûme yazılırken Yunan istilâsı altındaki topraklarımıza, husûsiyle Bursa'ya dâir elîm haberler geliyordu; tedkîkine de imkân yoktu." Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1987, s. 435-436.

⁵⁰ Muharrem Dayanç, "Mehmet Akif Ersoy'un Çanakkale Şehitleri Şiirinin Hikayesi", *Türk Yurdu*, Sayı: 235, Mart 2007, s. 56-59.

⁵¹ Necat Birinci, "Mehmet Akif Ersoy'un Şiirlerinde Tarih Duygusu", *Edebiyat Üzerine İncelemeler*, İstanbul 2000, s. 163-172.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4 / 1-II Winter 2009*

seler”, “tarihî şahsiyetler” ve “tarihî dönüşümler” devirlerinde toplumların bir çok alanını etkiledikleri gibi edebiyatçıları da etkilerler. Bunlar, sanatçılara bazen dolaylı olarak ilham verdikleri gibi bazen de edebî malzeme olarak onların dünyalarına girerler. Bu “ilham verme ve malzeme teşkil etme”, hadiselerin meydana geldiği zamanla sınırlı kalmayıp yüzyıllar sonrasını da içine alabilir. Edebiyatla tarih arasındaki bu alışveriş sadece “tarih”in edebiyatı etkilemesi şeklinde olmaz. Edebiyat da bilgi ve belgenin yeterli olmadığı yer ve zamanlarda “tarih” bilimine ciddi anlamda katkı sağlar. Tanzimat’a kadar genelde şiirle; Tanzimat’tan sonra bu türe ek olarak; roman, tiyatro vb. edebî türlerle de tarihî konuların ele alındığı düşünülürse bu karşılıklı ilişkinin günümüzde ne kadar önemli bir hâle geldiği daha iyi anlaşılır.

Türk edebiyatında ve özellikle yeni Türk edebiyatında hâlâ bir çok biyografinin yazılmadığı, bir çok edebî eserin Lâtin harflerine aktarılıp tam bir neşrinin yapılamadığı düşünülürse, “tarihsel eleştiri yöntemi”nin, bu eksiklikleri gidermede kullanılacak ilk metot olması bakımından ne kadar elzem olduğu ortaya çıkar.

KAYNAKLAR

- AKDAĞ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celâli İsyanları*, Barış Basım Yayıncılık, Ankara 1999, 540 s.
- AKÜN, Ömer Faruk, “Abdülhak Hamid’in ‘Merkad-ı Fatih’i Ziyaret’ Manzumesi İçindeki Görüşler”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, nr. 7, İstanbul 1956, s. 60-104.
- AKÜN, Ömer Faruk, “Bir Edebiyat Tarihi Yazmak Mümkün müdür?”, *Dergâh*, Sayı: 1, Mart 1990, s. 12-13 ve 18-19.
- AKÜN, Ömer Faruk, “Namık Kemal”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 32, İstanbul 2006, s. 371.
- AKÜN, Ömer Faruk, “Osmanlı Tarihi Karşısında Yahya Kemal’in Şiiri”, *Ölümünün Yirmibeşinci Yılında Yahya Kemal Beyatlı*,

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

- Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1983, s. 72.
- ANDI, Fatih, "Muallim Naci'nin 'Lisan-ı Fatih'ten ve 'Selimiyye' Şiirlerine Yazılan Nazîre, Terbî' ve Tahmîsler", *İlmi Araştırmalar*, Nr. 5, İstanbul 1997, s. 41-60.
- ANDREW Nikiforuk, *Mahşerin Dördüncü Atlısı Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi*, Çev. Selahattin Erkanlı, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, 286 s.
- ARDIÇ, Ferhat, *1951-1970 Arası Konusunu Türk Tarihinden Alan Tiyatrolar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniv. SBE, Afyon 2003, 339 s.
- ARGUNŞAH, Hülya, *Türk Edebiyatında Tarihî Roman*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniv. SBE, İstanbul 1990, 432 s.
- Atatürk Şiirleri Antolojisi*, Hazırlayanlar: Mehmet Kaplan-Necat Birinci, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, 465 s.
- AYKANAT, İsmail-Karabacak, Turgut, *Fetih ve Fatih Şiirleri Antolojisi*, Kültür Basın Yayın Birliği, İstanbul (Çorum) 1995, 96 s.
- BANOĞLU, Niyazi Ahmet, *İstanbul Cehennemi Tarihte Büyük Yangınlar*, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, 200 s.
- BEYATLI, Yahya Kemal, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1985, 143 s.
- BEYATLI, Yahya Kemal, *Hürriyet*, 13 Ocak 1957, s. 3.
- BEYATLI, Yahya Kemal, *Hürriyet*, 20 Ocak 1957, s. 3.
- BEYATLI, Yahya Kemal, *Hürriyet*, 23 Aralık 1956, s. 3.
- BEYATLI, Yahya Kemal, *Hürriyet*, 27 Ocak 1957, s. 3.
- BEYATLI, Yahya Kemal, *Hürriyet*, 3 Şubat 1957, s. 3.
- BEYATLI, Yahya Kemal, *Hürriyet*, 30 Aralık 1956, s. 3.
- BEYATLI, Yahya Kemal, *Hürriyet*, 6 Ocak 1957, s. 3.
- BİRİNCİ, Necat, *Edebiyat Üzerine İncelemeler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000, 443 s.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

-
- ÇATALBAŞ, Rabia, *1986-2000 Arası Konusunu Türk Tarihinden Alan Tiyatrolar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniv. SBE, Afyon 2005, 812 s.
- DANIŞMEND, İsmail Hami, *Fetih ve Fatih*, Timaş Yayınları, İstanbul 2008, 160 s.; *Türk Edebiyatında İstanbul'un Fethi*, Editör: Kâzım Yetiş, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, 651 s.
- DAYANÇ, Muharrem Dayanç, “Balıkesir ve Türkistan’da Deprem Tevfik Fikret’e Sitem”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2007, Cilt: 8/2, s. 123-140.
- DAYANÇ, Muharrem, “Mehmet Akif Ersoy’un Çanakkale Şehitleri Şiirinin Hikayesi”, *Türk Yurdu*, Sayı: 235, Mart 2007, s. 56-59.
- DAYANÇ, Muharrem, “Mustafa Kemal Atatürk’ün ‘Sonbahar Seyahatleri’, ‘Erzurum Depremi’ ve Ahmet Hamdi Tanpınar”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Atatürk Özel Sayısı*, Cilt: 7, Kasım 2006, s. 35-52.
- DAYANÇ, Muharrem, “Yeni Türk Edebiyatında Edebiyat Eleştirisi Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme”, *Arayışlar İnsan Bilimleri Araştırmaları*, Sayı: 18, Isparta 2007, s. 69-117.
- Destanlarla Erzincan*, Hazırlayanlar: Bekir Sami Özsoy, Namık Aslan, Bayram Durbilmez, Erciyes Üniv. Yayınları, Kayseri 1992, 245 s.
- DÜZDAĞ, M. Ertuğrul, “Safahat”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt: 7, Dergâh Yayınları, İstanbul 1990, s. 407.
- ENGİNÜN, İnci, “Yahya Kemal ve Türk Tarihi” *Ölümünün Yirmibeşinci Yılında Yahya Kemal Beyatlı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1983, s. 81-93.
- ERCİLASUN, Bilge, “Eleştiri 1860-1923”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Cilt: 3, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 287-326.
- ERLER, Mehmet Yavuz, “Tarihi Perspektiften Edebiyata Bakış”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 1/1, Sonbahar 2007, s. 102/113.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

- ERSOY, Mehmet Akif, *Safahat*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1987, 518 s.
- GRİSWOLD, William J., *Anadolu'da Büyük İsyân 1591-1611*, Çev. Ülkü Tansel, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, 221 s.
- KAPLAN, Mehmet, "Namık Kemal ve Fatih", *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1*, Dergâh yayınları, İstanbul 1997, s. 287-299.
- KAPLAN, Mehmet, *Tevfik Fikret Devir Şahsiyet Eser*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1987, s. 254.
- KAYGANA, Mehmet, *1923-1940 Arası Konusunu Türk Tarihinden Alan Tiyatrolar*, Danışman: Abdullah Şengül, Afyon Kocatepe Üniv. SBE, Afyon 2002, 529 s.
- LANSON, Gustave, *İlimlerde Usul Edebiyat Tarihi*, çev. Yusuf Şerif, Remzi Kitabevi, İstanbul 1937, s. 7.
- LÉON-E Halkın, *Tarih Tenkidinin Unsurları*, Çev. Bahaeddin Yediyıldız, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, 156 s.
- MORAN, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, Cem Yayınevi, İstanbul 1994, s. 70.
- OY, Aydın, *Şiir Dünyamızda Atatürk*, TDK Yayınları, Ankara 1989, 198 s.
- ÖZBALCI, Mustafa, "Yahya Kemal'in Eserlerinde Tarihî Muh-teva", *Yahya Kemal'in Duygu ve Düşünce Dünyası*, Akçağ Yayınları, Ankara 1996, s. 225-238
- ÖZDEMİR, Hikmet, *Salgın Hastalıklardan Ölümler 1914-1918*, TTK Yayınları, Ankara 2005, 445 s.
- ÖZDEN, H. Ömer, "Yahya Kemal'in Tarih Anlayışı", *Estetik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 127-205.
- PALA, İskender, "Selimnâme", *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Cilt: 2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 321-324.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

-
- PALA, İskender, *Namık Kemal'in Tarihî Biyografileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 21-154.
- SAKİN, Orhan, *Tarihsel Kaynaklarıyla İstanbul Depremleri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2002, 170 s.
- SUTÜVEN, Mustafa Seyit, “Erizgan”, *Bütün Şiirleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İst. 1976, s. 164-165.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, “Erzurumlu Tahsin”, *Her Ay*, nr. 1, Nisan 1937, s. 135-148.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İ.Ü. Edebiyat Fak. Yayınları, İstanbul 1956, s. 108-111.
- TDK *Türkçe Sözlük*, Cilt: 2, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 1419.
- TEMEL, Mehmet, *Atatürk Döneminde Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklarla Mücadele*, Nehir Yayınları, İstanbul 2008, 216 s.
- Türk Şiirinde Fâtiḥ Sultan Mehmet ve İstanbul'uh Fethi*, Haz. Nurullah Çetin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü, İstanbul 2005, s. 13-15.
- UĞURCAN, Sema, *Abdülhak Hamid Tarhan'ın Eserlerinde Tarih*, Akademi Kitabevi, İzmir 2002, s. 24-41.
- UYGUNER, Muzaffer, “Selimnâme”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt: 7, Dergâh Yayınları, İstanbul 1990, s. 499-501.
- YABUZ, Yasemin, *1971-1985 Arası Konusunu Türk Tarihinden Alan Tiyatrolar*, Danışman: Abdullah Şengül, Afyon Kocatepe Üniv. SBE, Afyon 2003, 529 s.
- YILDIZ, Saadettin, “‘Harp Edebiyatı’ Kavramı ve Edebiyatımızda Çanakkale Muharebeleri”, *Çanakkale Zaferinin 83. Yıldönümü Panel Bildirileri*, Eskişehir 1998, s. 37-50.
- YILDIZ, Saadettin, “Mustafa Seyit Sutüven'in Şiirlerinde Ahenk Unsurları”, *I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Balıkesir Üniversitesi Yayınları No: 0012, Balıkesir 1999, s. 275-276.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

YILMAZ, Kadriye, *1940-1950 Arası Konusunu Türk Tarihinden Alan Tiyatrolar*, Danışman: Abdullah Şengül, Afyon Kocatepe Üniv. SBE, Afyon 2002, 240 s.

YÜCEBAŞ, Hilmi, *Edebiyatımızda Atatürk*, Kültür Kitabevi, Ankara 1960, 127 s.

Ziyad Ebuzziya, "Ceride-i Havadis, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 7, İstanbul 1993, s. 406-407.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*